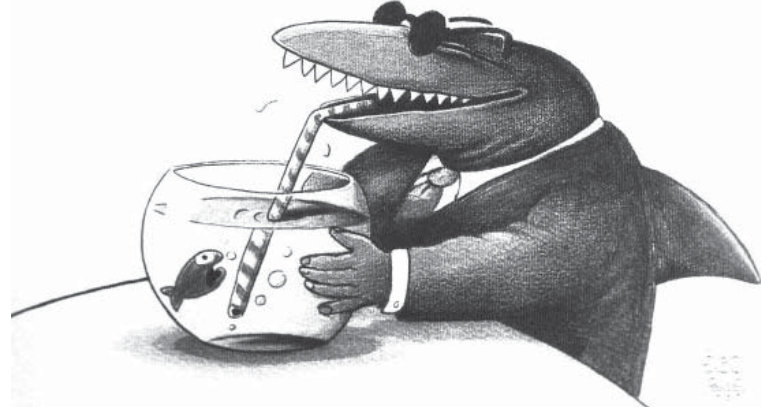

SUYUN TİCARİLEŞTİRİLMESİNE HAYIR!

Ozon tabakasındaki delinme, küresel ısınma ya da iklim değişikliği gibi kavramları sanki çok uzaklarında olan ve soyut kavramlar gibi algılama eğilimindeki insanlık, son yıllarda doğrudan yüzleştiği su kıtlığıyla birlikte sorunlar ve kendi gerçekliği arasında ilişkiler kurmaya başlamıştır. Yakıcı bir sorun olarak birebir yaşamlarımızda hissetmeye başladığımız susuzluk sorunu, iktisadi kalkınmadan, yerel kültürlerle, üretimden, dolaşıma ve tüketime kadar pek çok şeyi sorgulanır hale getirmiştir.

“Dünya nasıl oldu da bu noktaya geldi?” gibi bir sorunun yanıtı da, tıpkı yukarıda belirttiğimiz olgularda olduğu gibi her biri içinde yaşadığımız toplumsal sistemle doğrudan ilgili olan bir dizi pratikte gizlidir. Bunların en başında, insanın doğa ile girdiği ilişkinin biçimindeki köklü değişme gelmektedir. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinde doğa, yine kendisinin bir parçası olan insan için yalnızca hayatta kalmanın bir vasıtası iken; ilkel köleci toplumun dönüşmesiyle birlikte, önce, toprak üzerinde özel sahiplik gelişmiş, üretim, insan ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir araç olmaktan çıkarılarak gücü ve hegemonik ilişkileri pekiştiren bir araç haline gelmiştir. Kapitalizme geçişi müteakiben artık merkezi bir önem ifade eden üretim, bu kez gücü ve hegemonyayı da içermek koşuluyla sermaye birikiminin aracıdır. Emek ve doğanın, toplumların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak yerine, sermaye birikiminin hizmetine sunulduğu bu düzen, aynı zamanda, emek ve doğanın en son sınırlarına kadar sömürülmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu sömürü, kullanım değerlerinin yerini değişim değerlerinin, yani, meta üretiminin alması yoluyla gerçekleşir. Kullanım değeri üretiminin toplumun ihtiyaçlarının karşılanması anlamında yalnızca niteliklere; değişim değeri üretiminin ise yalnızca niceliklere dair olduğu hatırlanacak olursa, aşırı üretimin neden kapitalizme özgü bir eğilim olduğunu anlamak kolaylaşır. Üretimin temel ya da dolaylı amacı halkların ihtiyaçlarının giderilmesi olmadığı için, önemli olan tek şey daha fazla miktarda (yani nicelik) ve daha fazla çeşitte (yine nicelik) meta üretebilmektir. Aynı nedenden ötürü, bugün, bir yandan meta üretimi geometrik hızla büyürken bir yandan dünyadaki açlık ve yoksulluğun geometrik hızda genişlediğine tanıklık edilmektedir.

Hidrolojik çevrimin sonucu olan temiz suyun giderek kıtlaşmasının en temel nedeni de kapitalizmin bu aşırı üretim olgusudur. Biraz daha açmak gerekirse, temiz suyun kaynağı okyanus, deniz, göl ve nehirlerdeki suyun iklimlere yani güneş ısısına bağlı olarak buharlaşması ve bulut haline gelmesi, ardından da yine rüzgar ve iklimler gibi doğa olaylarının etkisiyle yağmur ve kara dönüşmesidir. Ancak, yağmur ve kar formundaki yağışların tamamı dünyanın karasal bölümlerine düşmediği, büyük bölümü yine okyanus ve denizlere döküldüğü için hidrolojik çevrim adı verilen bu döngü de bütünüyle kullanılabilir temiz suya dönüşmemektedir. Aşırı üretim ile su kıtlığı arasındaki

ilişkinin en somut ifadesini yıllar itibarıyla su kullanım oranlarından izlemek mümkündür. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalar, OECD-Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı'na üye olan ülkelerde endüstri tarafından çekilen temiz suyun toplam içindeki payının 1960 yılındaki %12 düzeyinden 2000 yılında %59'a çıktığını ortaya koymaktadır. Buna karşın, sanayi firmalarının su kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri sadece çektikleri su miktarının hızla artıyor olması değildir. Doğadan çekilen su üretim süreci sonrasında sanayi atıklarıyla kirletilmiş olarak doğaya geri verildiği için geri kalan yeraltı ve yer üstü sularının önemli bölümü de kullanılamaz hale gelmektedir.

Öte yandan kapitalizmin aşırı üretim olgusu yalnızca endüstri üretimi ile sınırlı değildir. Dünya üzerindeki topraklar, içilebilir nitelikteki suya oranla çok daha fazla olduğu için topraktaki kıtlaşma diğeri gibi gözle görülebilir durumda değildir. Buna karşın, toprakların verimliliği aynı olmadığı, ekilebilir topraklar sınırlı olduğu ve bugün verimli toprakların sınırına gelindiği için hala daha fazla miktarda toprağın tarıma açılması yönündeki çabalar da suyun giderek kıtlaşmasında etkilidir. Verimi düşük topraklarda tarım yapmanın maliyeti hem sermaye yatırımı hem de doğal kaynak tüketimi anlamında daha yüksek olmakta; özellikle iklimsel koşulların yetersiz olduğu durumlarda bu tür topraklar ancak daha fazla sulama ile ekilebilir hale gelmektedir. Oysa endüstriyel tarım üretimindeki genişlemenin kapitalist sistemde açlığın azalması anlamına gelmediği artık herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Başka bir deyişle tıpkı endüstriyel metaların üretiminde olduğu gibi endüstriyel tarımla üretilen metaların üretiminde de hedef insan ihtiyaçlarını karşılamak değil; artan miktarlarda üretim yaparak sermaye birikim hızını arttırmaktır. Dolayısıyla, suyun kıtlaşmasına yol açan bir diğer neden de tarımın kapitalistleşmesidir.

Endüstriye dayalı sermaye birikiminin bir koşulu da hızlı kentleşmedir. Üretilen metaların para sermayeye dönüştürülmesi öncelikle üretim ve dolaşım alanlarının toplulaşmasını ve birbirine yakınlaşmasını gerektirdiği için dolaşım döngüsünün yapılabileceği alanların ve ulaşım

kanallarının yaratılmasını gerektirir. Bu nedenle doğal örtü bir yandan kentsel yapılar bir yandan da kentleri birbirine bağlamanın gereği olan alt-yapı kurulumları ile adım adım kapatılmaya başlar. Öncelikle artığın iletimi için yapılan asfalt yollara daha ileri aşamalarda üretici güçleri birbirine bağlayan ara yollar eklenir ve yağmur suyunun toprağa ulaşarak yeraltına süzülmesini önleyen asfalt ve betondan oluşan bir kabukla kaplanır yeryüzü. Bu durum, yağmur ve kar sularının toprak yerine doğrudan denize karışmasıyla sonuçlandığı için yeraltı su kaynaklarında ve dolayısıyla kullanılabilir su miktarında da bir azalmaya tekabül eder.

Arazi rantı için çıkarılan orman yangınları, doğal ormanlarda, birinci derecede tarım arazileri üzerinde madencilik faaliyetine yeşil ışık yakılması ve gayrimenkul rantı adına su havzalarında bile yapılaşmaya onay verilmesi gibi sermaye birikimine içkin daha pek çok neden de su kıtlaşmasını hızlandıran uygulamalar arasında sayılabilir.

Verili bütün nedenler kapitalist toplum biçiminden kaynaklanırken su kıtlığına önerilen çözümün de suyun metalaştırılması olması bu nedenle şaşırtıcı gelmemelidir. Diğer yandan suyun metalaşması süreci yalnızca kapitalistler arasında değil alt toplumsal katmanlar ve sermaye sınıfı arasında da çatışmalar ve çelişkiler barındıran bir süreçtir. Metalaşması planlanan doğal kaynağın depolanması gerektiği için bu çatışma ve çelişki alanlarının başında barajlar gelmektedir. Bu süreçte baraj inşaatlarının hızla artması kapitalizmin yapısal mantığına göre doğal bir durum olmakla birlikte baraj yapımının tek nedeni suyu depolamakla sınırlı değildir kuşkusuz. Barajların birincil önemi hidroelektrik santraller aracılığıyla enerji üretimini arttıracak alt yapı inşaatları olmalarına dayanmaktadır. Bunun yanı sıra barajların düşmanca ilişkiler içinde bulunan komşu ülkeleri zor duruma düşürecek bir silah gibi kullanılmalılarının mümkün olması dolayısıyla da "stratejik öneme" sahip oldukları ileri sürülmektedir. "Sınır aşan nehirler" başlığı altında ele alınan bu sorun günümüzde dünyanın pek çok ülkesini ilgilendiren, yakıcı bir sorundur. İster daha fazla enerji elde etmek, isterse daha fazla tarımsal alanı sulamak amacıyla olsun aynı nehir üzerine inşa edilen barajların hacmi ve sayısı arttıkça bu nehrin akış yönünde kat ettiği diğer ülkelere ulaşan su miktarları hızla azalmaktadır. Bu süreçte en ironik olan boyut ise, WWF-Dünya Su Forumu'nun bir yandan "su bir insan hakkıdır" edebiyatı yaparken diğer yandan da "sular boşa denize akmamalı" söylemi ile nehirler boyunca sayısız baraj yapılmasını teşvik ediyor olmasıdır. Bu nehirlerle ilgili bütün kararların ilgili bütün ülkelerde yaşayan ve su ile enerjiye sermaye biriktirmek için değil, yaşamak için ihtiyaç duyan haklar tarafından, birlikte alınması gerekir.

Bir diğer gerilim alanı da, evsel kullanıma tahsis edilecek su miktarları ve bu tahsisatın nasıl yapılacağı ile ilgilidir. Türkiye'de halihazırda başlatılmış olan kontrollü su sayaçları sistemine geçiş, suya bundan böyle sadece kontör satın alma gücüne sahip olanların ulaşabileceğini göstermektedir. Böylece, tıpkı diğer metalar gibi değeri piyasa fiyatlarına endekslenerek suya erişim, insanların gelir düzeyine bağlı hale gelecektir. Uygulamanın daha önce başlatıldığı diğer ülkelerde kontrollü su satışıyla birlikte su fiyatlarında

4-5 kata ulaşan artışların yaşandığı bilinmektedir. Suyun ticarileşmesi sürecinin en yıkıcı toplumsal sonucu ise tarım suyunun da piyasa fiyatlarına endekslenmesidir. Gübre, tohum ve mazot bedellerini bile ödemeye gücü yetmeyen geçimlik tarımla uğraşan kesimin yaşamak için kentlere göç etmesini kaçınılmaz hale getirecek bu sürecin, işsizlik ve yoksulluğun hızla tırmanmasına yol açacağını öngörmek zor değildir. İşçi ücretleri, çalışma koşulları ve sendikal örgütlenme üzerindeki baskıların daha da artması anlamına gelen bu durum, kentlerin mevcut altyapısı ve doğal örtüsünün kaldırabileceği yükü de arttıracaktır kuşkusuz.

Su kaynaklı enerji ile ilgili olarak da iki ayrı boyutun varlığından söz etmekte yarar vardır: Endüstriyel üretimde üretimin bir nesnesi olarak enerjiye duyulan ihtiyaç ve kendisi de bir meta olarak pazarlanabilecek olan enerji. Her iki şekilde de toplumların ihtiyaçlarını gidermeyi değil sermaye birikimini hedefleyen enerji üretimini haklı ve meşru bir hedef gibi göstermede en fazla başvurulan kavram ise "kalkınma" kavramıdır. Buna karşın kapitalist topluma özgün olan "kalkınma" kavramı, doğrudan ve yalnızca "sermaye birikimi" anlamına gelmektedir.

Diğer yandan suyun kıtlaşması ve metalaşma sürecinde ekoloji ve çevrenin fetişleştirildiği yaklaşımlara da rastlanmakta ve örneğin, sayısı ya da ölçeğinden tamamen bağımsız olarak bütün barajlara karşı çıkıldığı da görülebilmektedir. Ülkemizde yüz binlerce dünyada yüz milyonlarca insanın suya erişiminin olmadığı, oysa, enerjiyi kapitalist üretim yerine toplum yaşamının kalitesini arttıracak bir araç gibi kullanmanın mümkün olduğu ve suya erişim ile toplumun ihtiyaç duyduğu kadar enerjiyi sağlamanın öncelikli adımının da suyun belli rezervuar veya barajlarda toplanması olduğu göz önüne alındığında, su mücadelesinde biri baraj karşıtı diğeri suya erişim hakkını talep eden hareketler arasındaki gerilimi aşmanın da aynı yoldan, yani, kapitalizmi aşmaktan geçtiği görülmektedir.

Bilindiği gibi, su özelleştirmelerinin itici gücü olan Dünya Su Forumu'nun beşincisi (WWF-5) Mart-2009'da İstanbul'da toplanacaktır. Daha önce Forum toplantılarının yapıldığı diğer ülkelerde ve en son Meksika'da olduğu gibi Türkiye'de de suyun metalaşmasına ve WWF'ye karşı muhalefet dinamikleri oluşmaya başlamıştır. Tıpkı "Herkesin Sağlıklı, Güvenli Gelecek Platformu" oluşumunda olduğu gibi, su hakkı mücadelesinde de TMMOB, TTB, DİSK ve KESK'in de bütün üye oda ve sendikalarıyla birlikte aralarında bulunduğu 60'ı aşkın demokratik örgüt, emekten yana siyasi parti ve çevre derneği "Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu" çatısı altında kolektif bir çalışma yürütmektedir. Bütün bileşenlerin eşit söz hakkına sahip olduğu ve yeni katılımlarla sürekli genişleyen Platform, kendisini yalnızca Mart-2009'daki Su Forumu'na muhalefetle sınırlandırmamakta ve mücadelesini, Türkiye'de ve dünyada suya yaşamak için ihtiyaç duyan herkesin ona bir meta olarak değil, bir yaşam hakkı olarak erişimini güvence altına almayı hedefleyen uluslararası örgütlerle birlikte yürütmektedir.

Gaye Yılmaz
Eylül/2008